

Å l a n d s l a n d s k a p s s t y r e l -
s e s framställning till Ålands landsting med

förslag till landskapslag om läroplikt i land-

N:o 7/1952.

skapet Åland.

Vid vintersessionen 1951 antog Landstinget på framställning av landskapsstyrelsen landskapslag om läroplikt i landskapet Åland. Efter inhämtat utlåtande av Högsta domstolen förordnade Republikens President den 29 juni 1951, att landskapslagen skall förfalla, enär Landstinget överskridit sin lagstiftningsbefogenhet. I Högsta domstolens utlåtande säges bl.a. följande:

Genom det landstingsbeslut, som är föremål för granskning, har godkänts en landskapslag, som med några avvikelser är av samma innehåll som rikets den 15 april 1921 givna lag om läroplikt och dess den 1 följande juli givna verkställighetsförordning, sådana de lyda ändrade genom senare givna lagar och förordningar.

Jämlikt 9 § 2 mom. 6 p. i självstyrelselagen hör lagstiftning rörande undervisningsväsendet, med undantag av undervisningsväsendets grunder, till de rättsområden, beträffande vilka landstinget har lagstiftningsbehö- Enligt numera hävdvunnen praxis förefinnes ej hinder för, att i landskapslag intagas stadganden, såsom i detta fall gjorts,

vilka höra till rikets lagstiftningsorgans exklusiva behörighet, och vilka stadganden äro likalydande med rikslagens motsvarande stadganden. Under sådant förhållande återstår att pröva, huruvida bestämmelserna i landskapslagen, för så vitt de icke motsvara rikslagens bestämmelser äro av den beskaffenhet, att de höra till området för landstingets lagstiftningsbehörighet.

6 § av i riket gällande läropliktslag, varest det stadgas om kommunindelningsindelning i folkskoldistrikt, är enligt Högsta domstolens åsikt till de stadganden, vilka beröra undervisningsväsendets grunder. Detta framgår bl.a. därav, att bestämmelserna i detta lagrum ansetts så viktiga, att det bestämts att förslag till distriktsindelning i vissa fall böra underställas statsrådet för fastställelse. De uppgifter, vilka i enlighet med sagda paragraf ankomma på skolstyrelsen, äro enligt nu ifrågavarande landskapslags 6 § anförtrodda landskapet, varemot i landskapslagen icke finnes något stadgande angående underställande av förslag om distriktsindelning statsrådet för fastställelse. I 22 § av rikets lag om läroplikt kan statsrådet i enskilda fall medgiva rätt till avvikelser från bestämmelserna rörande distriktsindelning. Även detta lagrum hör enligt Högsta domstolens mening till stadgandena rörande undervisningsväsendets grunder, men avgörande

det beträffande även den frågan har enligt landskapslagens 19 § uppdragits åt landskapet. På grund härav anser Högsta domstolen, som icke har något att påminna beträffande landskapslagens övriga stadganden, att landstinget genom att i landskapslagen intaga stadgandena i sagda 6 och 19 §§ överskridit sin lagstiftningsbefogenhet samt att ifrågavarande landstingsbeslut borde förordnas att förfalla.

Enligt 13 § 1 mom. 2 p. i gällande självstyrelselag tillkommer landstinget rätt att stifta lag beträffande undervisningsväsendet med de begränsningar 11 § 2 mom. 6 p. angiver. I sistnämnda lagrum åter stadgas, att rikets lagstiftande organ tillkommer lagstiftningsbehörighet, då ärendet rör grundsatsen om allmän läroplikt, såvitt fråga är därom, vilka barn som äro underkastade läroplikt, och under vilka åldersår läroplikt skall tillämpas; bestämmelser angående de fordringar läroinrättning bör fylla för att äga dimissionsrätt till statens universitet, den kunskap och skicklighet, som erfordras för vinnande av viss av staten godkänd kompetens. Den tidigare självstyrelselagens oklara "undervisningsväsendets grunder" finnes således icke mera i den nya självstyrelselagen. Då i förenämnda 11 § 2 mom. 6 p. icke nämnes något om distriktsindelning för folkskolorna, har således rätt till lagstiftning beträffande de av Högsta domstolen

påtalade stadgandena i 6 och 19 §§ av den av Landstinget antagna förenämnda landskapslagen genom den nya självstyrelselagens tillkomst övergått till Landstinget.

Landskapsstyrelsen har låtit uppgöra nytt förslag till landskapslag i ämnet. I det nu föreliggande förslaget äro verkställighetsföreskrifterna icke inarbetade. Dessa bliva nämligen vanligtvis mycket oftare ändrade än de grundläggande stadgandena i själva lagen. För att göra det hela smidigare har landskapsstyrelsen i förslaget intagit bestämmelse om att landskapsstyrelsen genom landskapsförordning äger utfärda närmre bestämmelser angående verkställigheten och tillämpningen av landskapslagen.

Den föreslagna landskapslagen är indelad i tre kapitel. Den bygger, som naturligt är, nästan helt på rikslagstiftningen. Där avvikelser gjorts, gäller det dels stadganden, som betinga sig av landskapets särställning, dels sådana av dispositiv natur, vilka underligga Landstingets lagstiftningsbehörighet. Föreskrifterna beträffande undervisningsspråket i av landskapet understödd folkskola uti gällande självstyrelselag samt bestämmelserna i överenskommelseförordningen den 27 juni 1924 angående ordnandet av undervisningsväsendet i landskapet Åland beträffande riksmyndigheternas inspektionsbe-

fogenheter äro i förslaget beaktade.

Hänvisande till förestående får landskapsstyrelsen vördsammast förelägga Landstinget till antagande nedanstående

L a n d s k a p s l a g

om läroplikt i landskapet Åland.

I enlighet med Ålands landstings beslut stadgas:

1 kap.

Om läroplikt i allmänhet.

1 §.

Barn i landskapet Åland, vilka icke äro utländska medborgare, äro underkastade läroplikt enligt denna landskapslag.

Angående andesvaga barns läroplikt stadgas särskilt.

2 §.

Läroplikten avser inhämtande av det mått av kunskap och färdighet som i folkskola meddelas.

Undervisningsspråket i av landskapet understödd folkskola skall vara svenska.

3 §.

Läroplikten inträder vid höstterminens början det kalenderår, under vilket barnet fyller sju år, och upphör vid vårterminens slut det år, under vilket barnet fyller femton år, eller ifall det kun-

skapsmått och den färdighet, som i 2 § stadgats, icke uppnåtts, sexton år.

Den i föregående moment nämnda tid för läroplikens fullgörande må framskjutas ett år, där barnets målsman eller folkskolans direktion prövar det för barnet nyttigt.

Utan avseende å dess ålder skall barn anses hava fullgjort sin läroplikt så snart detsamma erhållit avgångsbetyg från folkskolan eller annorlunda inhämtat motsvarande mått av kunskap och färdighet.

4 §.

Befrielse från läroplikten må beviljas barn för Kroppslyte eller svag hälsa i den mån, som av läkare prövas nödigt. Kan intyg av läkare ej utan större svårighet anskaffas, ankommer befrielsen å vederbörande folkskoldirektions prövning, för så vitt befrielsen icke gäller hela skolgången under längre tid än en termin, i vilket fall barnet skall på kommunens bekostnad undersökas av läkare.

För bristande fattningsförmåga må barn, med folkskolinspektörens begivande, av direktionen i erforderlig utsträckning befrias från läroplikens fullgörande. Där kommun för sådana barn anordnat särundervisning, på sätt i 12 § stadgas, vare dessa pliktiga att däri taga del.

Av annan synnerlig orsak vare skolföreståndare berättigad att, på anhållan av barnets målsman, medgiva befrielse från läroplikten för högst en månad samt med direktionens bifall för högst en lästermin.

Angående befrielse från ^{li/}regionsundervisningen är särskilt stadgat.

2 kap.

Om läroplikens fullgörande.

5 §.

Läroplikten bör av barn fullgöras i folkskola, därest ej barnet erhållit motsvarande undervisning i annan skola eller i hemmet.

6 §.

I varje kommun skall för läroplikens fullgörande finnas ett tillräckligt antal folkskolor, så förlagda, att barnen i allmänhet icke hava från hemmet längre väg till folkskola i eget distrikt än fem kilometer. I enlighet härmed bör distriktsindelningen för folkskolorna i landskommunerna granskas och bör härvid beaktas, att av sådant till två eller flere kommuner hörande bosättningsområde, som icke lämpligen kan fördelas på övriga skoldistrikt inom vederbörande kommuner, skall bildas ett särskilt skoldistrikt.

Kommunens beslut i ärendet bör av landskapsstyrelsen oförändrat godkännas eller förkastas, i vilket senare fall landskapsstyrelsen äger, med angivande av skälen för förkastande samt med nödiga anvis-

ningar , återförvisa ärendet i och för uppgörande inom viss tid av ny ändamålsenlig distriktsindelning, och äger landskapsstyrelsen därefter avgöra frågan i enlighet med föreskrifterna i denna landskapslag.

Fastställd distriktsindelning kan ändras i samma ordning.

Uti kommun, där landskapsstyrelsen finner det i följd av geografiska skäl möta stora svårigheter att fullgöra den i första momentet stadgade skyldighet, vare inrättandet av folkskolor beroende av kommunens prövning, dock så, att det åligger kommun att ofördröjligen vidtaga åtgärd om inrättande av folkskola i distriktet, eller, därest inom kommunen finnes ett sammanhängande område, till storleken motsvarande i första momentet angivet skoldistrikt, på sagda område, såframt inom distriktet eller området finnes minst det antal skolpliktiga barn, som enligt denna landskapslag förpliktar kommun till inrättande av folkskola. Med beaktande härav må distriktsindelningen i dessa kommuner justeras.

7 §.

Folkskolan utövar sin verksamhet antingen som fullständig folkskola, vilken indelas i lägre och högre folkskola, eller såsom folkskola med förkortad lärokurs.

Fullständig folkskola omfattar sju årsklasser, av vilka de tvenne lägsta bilda den lägre och de fem högre årsklasserna den högre folkskolan. Folkskola med förkortad lärokurs har ävenså sju årsklasser, men arbetar med en lärare, sålunda att en del av läsetiden användes till undervisning på de två lägsta och den andra delen på de fem högre årsklasserna. I vardera skoltypen meddelas fortsättningsundervisning under ett års tid.

Med landskapsstyrelsens tillstånd kan i fullständig folkskola tredje klassen tillfälligt överföras till lägre folkskolan.

Den högre folkskolan är alltid fast. Lärotiden i densamma är trettiosex veckor per läsår, dock må eleverna på de två eller tre högsta årsklasserna under hösten, då lantbruks- eller andra till befolkningens stadigvarande näringsfång hörande brådsakande arbeten sådant påkalla, genom direktionens beslut befrias från skolgång för högst femton dagar av skolarbetet. Likaså må i lägre folkskola med en lärare enligt direktionens beslut en klass helt eller delvis undervisas ensam under högst tre veckor i början av läsåret, varvid övriga elever åtnjuta ledighet. Direktionens beslut skall ofördröjligen delgivas folkskolinspektören.

Den lägre folkskolan är antingen fast, i vilket fall läraren ar-

betar inom ett eller också turvis inom två distrikt, eller ambulatorisk, varvid läraren är i verksamhet turvis å två orter inom skoldistriktet. Lärotiden är trettiosex veckor, om läraren är i verksamhet å en undervisningsort, samt aderton veckor, om läraren arbetar å två undervisningsorter.

Folkskola med förkortad lärokurs är alltid fast. Undervisningstiden i densamma är fyratio veckor.

Den egentliga folkskolan är sexårig, därest kommunen anordnar tvåårig dagfortsättningsundervisning.

8 §.

I Marihamn skall finnas till folkskolan anslutande fortsättningsklasser, som huvudsakligen avse utbildning för det praktiska livet, och i vilka undervisning meddelas om dagen.

Med landskapsstyrelsens begivande kunna i särskilda fall avvikelser göras från bestämmelsen rörande undervisningens meddelande om dagen.

I varje folkskola på landet skall läsårsviis enligt av folkskolinspektören godkänd plan meddelas fortsättningsundervisning under minst etthundra timmar, såframt sammanlagt åtminstone åtta läroplikt underkastade eller frivilliga deltagare anmäla sig. Är antalet deltagare mindre, anordne kommun, såvitt detta med tillämpning av stadgandena

i 10 § 1 mom. i avseende å de fortsättningsundervisning underkastade är möjligt, för dessa undervisning vid folkskola i något annat distrikt. Finnes ej möjlighet därtill och är antalet deltagare minst fem, skall fortsättningsundervisning meddelas vid folkskola i eget distrikt etthundra timmar under läsåret.

Vid beräkandet av det för den i föregående moment nämnda fortsättningsundervisningen tillkommande arvodet, anses tjugufem fortsättningsundervisningstimmar motsvara den i 21 § landskapslagen om kostnaderna för folkskolväsendet stadgade veckotimmen.

9 §.

I distrikt, där antalet barn, vilka böra i högre folkskola intagas, uppgår till minst tjugufem, skall finnas högre folkskola samt, om antalet barn, som böra i lägre folkskola intagas, uppgår till minst tolv, en därtill ansluten lägre folkskola, som arbetar trettiosex veckor av året.

Där antalet barn, som böra i högre folkskola intagas, understiger tjugufem samt fullständig folkskola icke av kommunen i distriktet inrättats, skall undervisning i folkskola med förkortad lärokurs meddelas.

Är hela antalet barn, som böra i högre och lägre folkskola intagas,

mindre än tjugo, vare kommun likväl icke pliktig att för dem bekosta undervisning i deras eget distrikt, men åligge densamma att dock bidra till deras skolgång i ett annat distrikts folkskola.

10 §.

Barns målsman, vare sig han är finsk medborgare eller icke, må låta i läropliktsåldern varande barn, som ännu icke genomgått folkskolas lärokurs, avgiftsfritt besöka skola i det distrikt, där han är bosatt eller vistas för arbetsförtjänst. I stället för denna rätt må målsmannen dock kunna erbjudas tillfälle att temporärt under ett helt läsår i sänder låta barnet besöka annan folkskola i kommunen eller skola i främmande kommun, såframt ej barnets väg till skolan kommer att överstiga fem kilometer eller kommun enligt 9 § 3 mom.

är pliktig att för barnen bekosta undervisning i deras eget distrikt.

Målsman är dessutom berättigad att under iakttagande av stadgats förfarande sätta barn i annan folkskola i samma kommun, för såvitt därav icke föranledes indragning av landskapsunderstödet för avlöande av lärare inom det egna distriktet eller ock inrättande eller uppehållande av eljest onödig tjänst i det andra distriktet eller anskaffande av extra byggnad.

I folkskola inom främmande kommun må barn av målsman sättas, så-

framt motsvarande antal på kommunens område bosatta barn samtidigt kommer att besöka folkskola i målsmannens egen kommun eller om den främmande kommunen därtill samtycker. Barn från främmande kommun vare kommunen dock ej skyldig att intaga i sin skola, om i följd därav ny lärartjänst måste inrättas eller eljest överflödigt tjänst uppehållas eller ock extra byggnad anskaffas.

I högre folkskola må icke flere än fyratio elever åtnjuta samfällad undervisning, ej heller flere än trettiofyra i lägre folkskola.

Överstiger antalet barn, som skola samfällt undervisas, ovannämnda tal, må kommunen vid skolan anställa flere lärare eller dela skoldistriktet.

12 §.

Sedan Mariehamns invånarantal stigit till minst tiotusen, vare staden pliktig anordna särundervisning för de i 4 § 2 mom. omnämnda barn.

3 kap.

Om övervakande av läropliktens fullgörande.

13 §.

Folkskoldirektion skall under folkskolinspektörens och landskapsstyrelsens inseende hava vårdnad därom, att inom dess distrikt läro-

plikten fullgöres i enlighet med denna landskapslag.

Denna omvårdnad kan av kommun i vissa avseenden överlätas å en särskild nämnd eller annan kommunal myndighet.

14 §.

Folkskoldirektion äger föra förteckning över läroplikt underkastade barn inom distriktet, för vilket ändamål vederbörande prästerskap, församlingsföreståndare och den, som för civilregister, äro

pliktiga att lämna nödiga uppgifter.

15 §.

Försummar målsman sin skyldighet att låta barn regelbundet besöka skola, eller ombesörjer han icke för detsamma motsvarande undervisning, skall direktionen anmoda målsmannen att fullgöra sagda skyldighet samt, där han icke låter sig därav rätta, anmäla honom hos allmänna åklagaren till åtal inför domstol eller hos socialnämnden för åtgärd.

Finner domstol målsman förvunnen om sådan försumlighet, döme honom till högst femtio dagsböter.

16 §.

Läropliktigt barn må icke intagas såsom elev i sådan skola, i vilken undervisning icke meddelas under lika många veckotimmar och

lika många läsår som på folkskolans motsvarande stadium.

Landskapsstyrelsen äger övervaka, att jämväl andra än kommunala skolor, i vilka meddelas för läropliktens fullgörande erforderlig undervisning, förutom att de uppfylla i 1 mom. föreskrivna villkor, även i övrigt fylla sitt ändamål.

17 §.

Åtnjuter barn för fullgörande av sin läroplikt undervisning på annat sätt än i folkskola inom eget distrikt, vare barnets målsman pliktig att vid ingången av varje läsår därom anmäla hos direktionen för vederbörande folkskola samt, därest den barnet meddelade undervisningen icke står under landskapsstyrelsens iöfseende, vid utgången av varje läsår till folkskoldirektionen insända av kompetent person utfärdat intyg över arten och omfånget av barnet meddelad undervisning. I brist på intyg, som kan godkännas, åligger direktionen att i sådant avseende låta anställa förhör med barnet. Finner direktionen sådant nödigt, vare berättigad att låta verkställa förhör vid slutet av varje lästermin. Förhöret må verkställas av barnets lärare i närvaro av en av direktionen utsedd kompetent person. Med kompetent person avses i denna paragraf kompetent lärare vid högre folkskola eller, om barnet befinner sig på lägre folkskolans stadium, även kompetent lä-

rare vid lägre folkskola.

Befinnes det att hemundervisningen, oaktat påminnelse, icke motsvarar sitt ändamål, må direktionen ålägga målsmannen att inom förelagd tid låta intaga barnet i skola.

Målsman, som icke åtnöjes med direktionens beslut, äger rätt att hänskjuta ärendet till folkskolinspektörens avgörande.

18 §.

Varje landskommun bör efter överläggning med folkskolinspektören uppgöra och till landskapsstyrelsen i avseende å fastdtällelse insända i överensstämmelse med denna landskapslag uppgjord plan angående ordningen och tiden för grundandet av folkskolor och angående antalet lärare samt beträffande läropliktens verkställande.

Kommunens beslut i ärendet bör av landskapsstyrelsen oförändrat godkännas eller förkastas, i vilket senare fall landskapsstyrelsen äger, med angivande av skälen för förkastandet samt med nödiga anvisningar, återförvisa ärendet i och för uppgörande inom viss tid av ny ändamålsenlig plan och avgöra landskapsstyrelsen därefter ärendet i noggrann överensstämmelse med landskapslagens föreskrifter.

19 §.

Anses avvikelse från bestämmelserna angående distriktsindelningen vara i följd av lokala eller andra förhållanden i enskilda fall

nödvändig, ansöke kommunen därom hos landskapsstyrelsen.

20 §.

Uppgår antalet gosselever vid högre folkskola till minst etthundra, skall i skolan finnas en särskild lärartjänst för gossarnas slöjdundervisning. Särskild lärare bör även finnas för flickornas handarbetsundervisning, om flickelevernas antal uppgår till minst etthundra.

I kommun, där minst femtio flickelever komma i åtnjutande av fortsättningsundervisning på dagen eller där minst tio skolor meddela sådan undervisning på aftonen, skall finnas särskild lärartjänst i huslig ekonomi.

Mindre kommuner böra gemensamt anställa lärare i huslig ekonomi, så att behovet av sådan lärare blir på motsvarande sätt tillgodosett.

Bägge lärarna vid fullständig folkskola med två lärare böra vara lärare vid högre folkskola.

21 §.

Vad härförinnan stadgats angående högre folkskola, skall i tillämpliga delar lända till efterrättelse jämväl med avseende å lägre folkskola och folkskola med förkortad lärokurs.

Med barns målsman avses i denna landskapslag den, som huvudsakligen drager försorg om barnets vård och uppfostran.

22 §.

Landskapsstyrelsen äger genom landskapsförordning utfärda närmare

bestämmelser angående verkställigheten och tillämpningen av denna

landskapslag.

23 §.

Därest ombildande av egentlig folkskola till sjukklassig sådan

kräver utvidgning av skollokaliteterna, är kommun likväl berättigad

att uppskjuta ändringens verkställande högst till den 1 augusti

1958. Landskapsstyrelsen är berättigad att på ansökan bevilja kommun

anstånd med verkställigheten av vad i 9, 11 och 20 §§ av denna land-

skapslag föreskrives, högst till den 1 augusti 1955. Stadgandet i

20 § 4 mom. skall tillämpas då tjänst blir ledig i skola med två

lärare, eller då i tjänst varande lärare uppnår kompetens för lärar-

tjänster vid högre folkskola.

Mariehamn den 6 februari 1952.

På landskapsstyrelsens vägnar:

Lantråd

Viktor Strandfält

Viktor Strandfält

Landskapssekreterare

Ch. Stormbom

Ch. Stormbom